

بیماریهای مشترک انسان و دام (۵) بیماری سیاه زخم (شاربن)

بیماری شاربن یا سیاه زخم از بیماریهای مشترک انسان و حیوان و فوق العاده خطرناک می باشد که اغلب پستانداران بویژه گاو، گوسفند، بز، اسب و منجمله انسان بدان مبتلا می شوند. این بیماری در ۹۰٪ موارد موجب مرگ در دامها شده و به انسان نیز قابل سرایت است. این بیماری تقریباً انتشار جهانی دارد.

عامل بیماری سیاه زخم

عامل بیماری نوعی باکتری میله ای شکل می باشد که جزء باکتری های هوازی و هاگ دار رده بندی می شود. این باکتری در هنگام مرگ در خون و تمام ترشحات بدن دام وجود دارد. این باکتری در معرض هوا در مدت چند ساعت تبدیل به هاگ شده و در خاک بین ۴۰ الی ۶۰ سال می تواند زنده بماند و خاصیت بیماری زایی خود را حفظ کند به همین علت نبایستی لاشه های دام های تلف شده مشکوک، مورد کالبد شکافی واقع شود و باید بطور صحیح لاشه را از بین برد.

طرز انتقال بیماری شاربن در دامها

منشاء بیماری خاک مناطق آلوده می باشد و سالهایی که هوا گرم و مرطوب است مستعد بروز بیماری شاربن در دامها می باشد به هنگام چرا در مراتع آلوده و یا آب و علوفه آلوده، هاگ شاربن وارد دستگاه گوارش شده و در صورت حساس و غیر ایمن بودن دامها موجب بیماری می گردد .

برخی معتقدند خراش های موجود در دهان موجب تسهیل ورود هاگ به بدن می شود. گزش خرمگس نیز به ویژه در تک سمی ها یکی از راه های انتقال بیماری می باشد .

علائم بیماری شاربن یا سیاه زخم

مرگ ناگهانی در موارد حاد، تب شدید تا ۴۲ درجه سانتی گراد، در موارد حاد که با بی اشتهاپی، استاز دستگاه گوارشی، درد شدید، ادرار خونی و اسهال خونی تداوم می یابد .

دام های آبستن ممکن است سقط نمایند و شیر دام های شیرده بطور ناگهانی کاهش می یابد و ممکن است غیرطبیعی و خون آلود باشد. تورم ناحیه گردن و زیر شکم نیز ممکن است مشاهده گردد .

افسردگی شدید، تنفس سریع و عمیق و تشنج و نهایتاً منجر به مرگ می‌شود. دوره بیماری در موارد حاد ۲۴ تا ۴۸ ساعت است .

علائم پس از مرگ

-خروج خون تیره رنگ و قیر مانند از سوراخ‌های طبیعی بدن که از مهمترین خصوصیات این خون لخته نشدن آن می‌باشد .

-بزرگ شدن طحال و لجنی شدن آن در موارد کالبد گشایی اتفاقی ممکن است دیده شود .

دام‌های حساس به بیماری شاربن

عموماً گاو، گوسفند، بز و اسب حساس‌ترین دام‌ها در برابر بیماری می‌باشند. خوک، سگ و گربه مقاومت مشابهی دارند. بنظر می‌رسد بیماری در نسخوارکنندگان (گاو، گوسفند و بز) به اشکال فوق حاد و حاد، در اسب به شکل حاد و در گربه و خوک بشکل تحت حاد بروز می‌یابد. شترمرغ نیز نسبت به سایر پرندگان از حساسیت بیشتری برخوردار می‌باشد .

راه انتقال و انتشار باکتری و بیماری:

بیماری شاربن در انسان در نتیجه تماس مستقیم با حیوانات بیمار و یا فرآورده‌های حیوانات مثل پوست، مو و پشم ایجاد می‌شود بنابراین دامپزشکان، دامداران، میکروب شناسان، کشاورزان، چوپانان، کارگران کشتارگاه‌ها و کارگرانی که در صنایع پوست و پشم کار می‌کنند بیشتر در معرض ابتلاء به این بیماری هستند. در حیوانات میکروب شاربن بطور مستقیم از حیوان آلوده به حیوان سالم منتقل نمی‌شود بلکه میکروب در بافت‌های حیوانات مبتلا وجود داشته و کمی قبل از مرگ از راه ترشحات مختلف به خارج دفع می‌شود.

همچنین اگر لاشه حیوانات تلف شده کالبدگشایی شود و یا در دسترس پرندگان و یا حیوانات شکاری قرار گیرد، ممکن است بطور وسیع و خطرناکی میکروب را در خاک پراکنده کند. بنابراین انتشار میکروب در یک منطقه ممکن است بوسیله‌ی جریان آب، حشرات، سگ‌ها و سایر گوشتخواران، پرندگان وحشی و یا مدفوع دام‌های مبتلا تامین شود. ورود عفونت به یک منطقه غیرآلوده همواره بوسیله مواد آلوده حیوانی مانند پودر استخوان، کود، پوست، روده، پشم و مواد کنسانتره و یا علوفه آلوده صورت می‌گیرد.

میکروب شاربن در انسان و حیوان ممکن است از راه خراش‌های پوستی، راه گوارشی و یا از طریق تنفس ایجاد آلودگی نماید. گرچه در بیشتر مواقع طرز ایجاد آلودگی به درستی معلوم نیست اما غالباً تصور می‌شود که دام‌ها در نتیجه خوردن غذاها و یا آب‌های آلوده مبتلا می‌شوند و در انسان میکروب بیشتر از راه خراش‌های پوستی وارد بدن می‌شود ولی ندرتاً ممکن است از راه مخاط دستگاه تنفس و یا گوارش افراد را مبتلا کند. بنابراین بسته به راه ورود میکروب سه نوع شاربن ایجاد می‌شود: شاربن پوستی، شاربن تنفسی و شاربن گوارشی.

سیاه‌زخم پوستی:

معمولاً در مناطقی از پوست دست و بازو که بیشتر در معرض تماس با آلودگی هستند روی می‌دهد (پوست صورت و گردن هم با شیوع کمتری گرفتار می‌شوند).

علائم:

ضایعه معمولاً با ایجاد جوش بی‌درد در محل ورود میکروب آغاز می‌شود که به سرعت گسترش می‌یابد و به قرحه‌ای که اطراف آن را طاول‌های کوچک احاطه کرده‌اند منجر می‌شود و به نکروز قرمز تیره و سیاه‌رنگی تبدیل می‌شود (در مرکز زخم یک اثر و جاماندگی از زخم سیاه‌رنگ بوجود می‌آید). این ضایعه قطر ۱ تا ۳ سانتیمتری داشته و به آن پوسچول بدخیم (malignant pustule) می‌گویند.

در اثر زهرابه میکروب خیز و ادم وسیع، بزرگ شدن عقده‌های لنفاوی (لنفادنوپاتی)، تب، بی‌حالی و نیز سر درد هم ممکن است دیده شود. بیماری در اکثر موارد خودبخود محدود شده و بهبودی حاصل می‌شود اما موارد درمان نشده می‌تواند به باکتری می **Bacteremia** یا وجود باکتری در گردش خون، مننژیت و مرگ منجر شود و این تلفات در اینگونه افراد حدود ۲۰٪ است. این بیماری در مناطق استوایی شایع‌تر است.

سیاه‌زخم تنفسی یا ریوی:

در انسان که بیماری پشم‌ریسان هم خوانده می‌شود در اثر استنشاق اسپورها ایجاد می‌گردد که در ابتدا آثاری شبیه به سرماخوردگی دارد ولی بزودی به بیماری شدید ریوی و پنومونی تهدید کننده تبدیل می‌شود. میزان تلفات در این شکل بیماری حتی افرادی که تحت درمان دقیق قرار می‌گیرند زیاد است چون زمانی به بیماری مظنون می‌شوند که جراحات قابل ترمیم نیست

علائم:

تب، سرفه‌ی خشک، احساس ناراحتی در پشت جناغ سینه و نهایتاً تنگی نفس حاد، تعریق و سیانوز. پرده جنب ریه هم درگیر می‌شود و پس از آن تجمع مایع خونی در فضای پلور (فضای بین دو پرده جنب) روی می‌دهد. بیماری به سرعت پیشرفت می‌کند و در عرض ۲۴ تا ۳۶ ساعت شوک، افت دمای بدن و مرگ رخ می‌دهد.

سیاه‌زخم گوارشی: در اثر مصرف گوشت آلوده ایجاد می‌شود.

علائم:

بصورت یک التهاب دستگاه گوارش (گاستروانتریت) حاد تظاهر می‌یابد. تب شدید، نفخ شکم، دل‌درد و همچنین استفراغ خونی و اسهال خونی هم ممکن است دیده شود و نهایتاً به مرگ منجر می‌شود.

پیشگیری و درمان:

سوزاندن یا دفن لاشه‌های آلوده در گودال‌های عمیق دارای آهک _ ضد عفونی محصولات حیوانی (بوسیله اتوکلاو) _ استفاده از دستکش و پوشاک محافظت کننده در افرادی که در خطر بالای ابتلاء قرار دارند _ ایمن سازی فعال دام‌ها به کمک واکسن زنده ضعیف شده (تخفیف حدت یافته) در این مورد واکسنی که وجود دارد حدود ۹ ماه به دام ایمنی می‌دهد _ واکسینه کردن افرادی که در خطر شغلی بالایی قرار دارند. این واکسن بدون سلولی و حاوی آنتی‌ژن محافظت کننده (PA) خالص شده می‌باشد. درمان بوسیله پنی‌سیلین G انجام می‌شود که موثرترین درمان است.